

Протокол о међусекторској сарадњи на
превенцији и заштити деце од насиља,
злостављања и занемаривања за Град Ужице

Ужице, 2017.

СВИ ПОЈМОВИ КОЈИ СУ У ТЕКСТУ УПОТРЕБЉЕНИ У МУШКОМ ГРАМАТИЧКОМ РОДУ ОБУХВАТАЈУ МУШКИ И ЖЕНСКИ РОД ЛИЦА НА КОЈА СЕ ОДНОСЕ.

САДРЖАЈ

Увод.....	2
1. Визија, сврха, разлози, смернице	2
2. Законски оквир за доношење Протокола	4
3. Принципи, начела и циљеви Протокола.....	5
4. Дефиниција појмова у Протоколу.....	7
5. Истраживања о распрострањености и облицима насиља, детерминантама и факторима ризика за насиље према деци у Србији	12
6. Стање у вези са насиљем над децом у Граду Ужицу на основу евиденције установа	14
7. Надлежности и активности учесника у систему превенције и заштите деце од насиља, злостављања и занемаривања.....	16
8. Сарадња потписника протокола на активностима ПРЕВЕНЦИЈЕ	20
9. Координација рада потписника Протокола у поступцима ОТКРИВАЊА И ПРИЈАВЉИВАЊА СУМЊИ на занемаривање и злостављање деце.....	21
10. Координација рада на ПРОЦЕНИ РИЗИКА, СТАЊА И ПОТРЕБЕ ДЕТЕТА - жртве насиља.....	22
11. Координација рада на ПРИКУПЉАЊУ ДОКАЗА за судско процесуирање насиља	24
12. ИНТЕРСЕКТОРСКИ ТИМ за превенцију и заштиту деце од насиља, злостављања и занемаривања	25
13. Прелазне и завршне одредбе.....	25
14. Партнери на спровођењу Протокола	26
15. Потписници Протокола.....	Error! Bookmark not defined.

Увод

Насиље према деци у Србији поприма бројне облике и јавља се у различитим контекстима — у породичном окружењу, у школама, у институцијама у које се деца смештају ради заштите, у дигиталном простору, у заједници. Оно је широко распрострањено у различитим облицима. Јавља се као директно, интерперсонално, физичко, психолошко или сексуално насиље, као занемаривање које детету ускраћује задовољење потреба и спречава његов развој, а такође се манифестује и у мање директним, али комплексним облицима, као што је структурно насиље које се испољава у различитим облицима - кроз дечји брак, дечји рад или друге врсте експлоатације, или кроз вишеструку социјалну искљученост.

С обзиром на то да је спречавање злостављања и занемаривања сложен процес, нужно је успоставити добру сарадњу између стручњака из свих области који раде са децом (здравство, образовање, социјална заштита, полиција, правосуђе, невладин сектор, медији и др.). За квалитетно функционисање међусекторског приступа у превенцији и заштити деце неопходно је да сви учесници имају јасну представу о заједничком циљу у процесу заштите детета; добро познају улоге свог и основне улоге других сектора и своје професионалне обавезе у односу на те улоге - правила, ограничења, начине деловања; добро познају начине размене информација и консултација унутар и између сектора, праћене одговарајућим писаним документима и повратним информацијама.

1. Визија, сврха, разлози, смернице

Визија: Сва деца у Граду Ужицу одрастају у безбедном и подстицајном окружењу, у којем је остварено право сваког детета на заштиту од насиља, злостављања и занемаривања.

Сврха овог споразума је да осигура услове за делотворан и целовит рад свих актера који раде на унапређењу превенције и заштите деце од насиља. Превенција и заштита деце од насиља је јединствен процес, иако у њему учествују различити системи, од којих сваки има своје специфичности, које треба познавати и поштовати. Усвојени локални међусекторски протокол треба да **допринесе:**

- стварању ефикасног, оперативног тима за превенцију насиља и унапређење заштите деце која трпе насиље (жртва);
- повећању броја откривених случајева насиља;
- повећању броја процесуираних насилника.

Споразум се односи на **заштиту деце у свим срединама:** у породици (биолошкој, хранитељској, усвојитељској), у установама где деца бораве у краћем или дужем периоду (школе, предшколске установе, дневни боравци, домови за децу без родитељског старања, интернати и друге установе), на улици, спортским, забавним или другим јавним догађајима, у дигиталном простору и другим местима где се деца налазе.

Разлози за усвајање локалних међусекторских протокола у општинама/градовима у Србији налазе се у следећим уоченим проблемима у пракси:

- недовољна информисаност локалних партнера и непостојање прецизно дефинисаних начина размене информација важних за поступање;
- непознавање обавезе пријављивања насиља;
- мали број откривених случајева насиља;

- недовољно познавање улога, надлежности, капацитета и ограничења других система;
- одсуство координације локалних партнера и формализована примена заједничких процедура;
- непостојање заједничке евалуације предузетих акција и мера;
- непостојање јединствене базе података, нерационално коришћење ресурса (људских и материјалних);
- различито схватање професионалаца шта све јесте насиље.

Град Ужице има *Посебни протокол о поступању и сарадњи установа, органа и организација у ситуацијама насиља над женама и децом у породици и партнерским односима (2013)*, који не предвиђа у потпуности заштиту деце од насиља: дете није у фокусу споразума, дете се посматра само у контексту породице (не и у јавном простору, институцијама и дигиталном окружењу); деца се посматрају као хомогена група (без специфичности рањивих група) и сл.

Смернице у креирању локалног протокола су из истраживања рађеног 2016. године у Србији, а које су интегрисане у овај протокол (УНИЦЕФ, МОДС, 2016: *Анализа локалних споразума - међусекторска сарадња на заштити деце од злостављања и занемаривања у локалним самоуправама*):

1. Подстицати склапања протокола на локалном нивоу, између установа и организација, чија је сарадња неопходна за ефикасно остваривање и спровођење заштите деце од злостављања и занемаривања.
2. Експлицитно дефинисати заштиту деце од насиља као посебан циљ у постојећим и новим локалним протоколима/споразумима, који се односе на заштиту од насиља.
3. Предвидети у протоколима за заштиту деце од насиља мере које се односе на превенцију и заштиту деце у различитим окружењима - породичном, школском, институцијама, у локалној заједници, дигиталном простору.
4. Посебну пажњу посветити превенцији и заштити од насиља деци из различитих група - деци са сметњама у развоју, деци на институционалном смештају, деци – жртвама сексуалне и радне експлоатације, родно заснованог насиља, деци која су припадници мањинских група (посебно ромске припадности), итд.
5. Локалне самоуправе, поред Центара за социјални рад, треба да имају водећу улогу у процесу израде и спровођења локалних међусекторских споразума, који се односе на превенцију и заштиту деце од насиља.
6. Укључити све релевантне представнике локалне заједнице (образовно-васпитне установе, удружења грађана, медије) у процес израде и спровођења протокола за међусекторску сарадњу на превенцији и заштити деце од насиља.
7. Јасно дефинисати функцију координатора за ефикасну примену протокола.
8. Одредити контакт особу и јасно дефинисати обавезе сваког потписника како би се обезбедила функционална сарадња и реализација протокола.
9. Прецизно дефинисати координацију рада у поступцима откривања и пријављивања сумњи на насиље.
11. Редовно извештавати јавност о примени протокола.
12. Осигурати да сви релевантни актери буду упознати са протоколима који су на снази у одређеној локалној самоуправи.

2. Законски оквир за доношење Протокола

Обавезе и права која се дефинишу овим протоколом базирају се на правима детета, стандардима заштите права детета и надлежностима учесника у складу са националним прописима:

- Устав Републике Србије („Сл. гласник РС“, бр.98/2006);
- Закон о ратификацији Конвенције Уједињених нација о правима детета („Службени лист СРЈ Међународни уговори“ бр. 4/96 и 2/97);
- Породични закон („Сл. гласник РС“ бр. 18/2005);
- Национална стратегија за превенцију и заштиту деце од насиља („Сл. гласник РС“, бр.122/2008);
- Закон о парничном поступку („Сл. гласник РС“ бр 72/2011, 49/2013 одлука УС и 74/2013 – одлука УС);
- Закон о спречавању насиља у породици („Сл. гласник РС бр. 94/2016“);
- Закон о посебним мерама за спречавање вршења кривичних дела против полне слободе према малолетним лицима (тзв. Маријин закон);
- Закон о спорту („Сл.гласник РС“ бр. 10/2016);
- Кривични законик („Сл. гласник РС“бр. 85/2005, 88/2005, - испр, 107/2005 - испр, 111/2009 и 121/2012);
- Закон о кривичном поступку („Сл. гласник РС“бр. 72/2011, 121/2012, 32/2013 и 45/2013);
- Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица („Сл. гласник РС“ бр. 85/2005);
- Закон о здравственој заштити („Сл. гласник РС“ бр. 107/2005, 72/2009 – 88/2010, 57/2011, 119/2012, 45/2013);
- Закон о основама система образовања и васпитања („Сл. гласник РС“ бр. 88/2017);
- Закон о социјалној заштити („Сл. гласник РС“ бр. 24/2011);
- Закон о полицији („Сл. гласник РС“ бр. 51/2005);
- Закон о јавном реду и миру („Службени гласник РС“ бр. 51/92, 53/93, 48/94, 101/2005 и 85/2005 и др. закон);
- Закон о заштити података о личности („Сл. гласник РС“, бр. 97/08 , 104/09 - др. закон, 68/12 – одлука УС и 107/12);
- Закон о раду („Сл. гласник РС“, бр.24/2005, 61/2005 и 54/2009);
- Упутство о поступања полицијских службеника према малолетним и млађим пунолетним лицима- 01/05/2006;
- Правилник о организацији, нормативима и стандардима рада центара за социјални рад (Сл. гласник РС бр.59, јун 2008.);
- Конвенција о правима детета Уједињених нација (1989);
- Конвенција о заштити деце од сексуалног искоришћавања и сексуалног злостављања (“Ланзарот конвенција”) Савета Европе (2007/2010);
- Конвенција Савета Европе о спречавању и борби против насиља над женама и насиља у породици (Истанбулска конвенција).

Протокол се базира и на основама сарадње дефинисаним следећим протоколима:

- Општи протокол о заштити деце од злостављања и занемаривања - 16/01/2009;
- Посебни протокол о поступању полицијских службеника у заштити малолетних лица од злостављања и занемаривања - 11.10.2006;
- Посебни протокол за заштиту деце и ученика од насиља, злостављања и занемаривања у образовно-васпитним установама - 4.10.2007;
- Правилник о протоколу поступања у установи у одговору на насиље, злостављање и занемаривање, „Сл.гласник РС“ - бр.30/2010;
- Посебни протокол система здравствене заштите за заштиту деце од злостављања и занемаривања - 03.04.2009;
- Посебни протокол о поступању правосудних органа у заштити малолетних лица од злостављања и занемаривања - 17.06.2009;
- Посебни протокол за заштиту деце од злостављања у установама социјалне заштите - 17.02.2006;
- Посебни протокол о поступању и сарадњи установа, органа и организација у ситуацијама насиља над женама и децом у породици и у партнерским односима - 11.07.2013.

Србија је у јулу 2016. године отворила поглавље 23 у процесу евро-интеграција и, у саставу обавеза у овој области, очекује се да ће примена Акционог плана за Поглавље 23¹ бити један од приоритета Владе. Овај план предвиђа израду новог „Вишегодишњег стратешког оквира за превенцију и заштиту деце од насиља” у 2017. години и ревизију „меких” законских прописа (Општег и посебних протокола).

3. Принципи, начела и циљеви Протокола

Основни принципи Протокола

Никакво насиље над децом није оправдано и све врсте насиља над децом се могу спречити. Споразум ће поштовати основне принципе Конвенције о правима детета и Устава Републике Србије:

1. право детета на живот, опстанак и развој;
2. право на недискриминацију;
3. право на најбољи интерес детета;
4. право детета на партиципацију.

Заштита *живота, опстанка, развоја, безбедности и сигурности* детета је најважнији принцип поступања.

Споразум треба да заштити сву децу, без *дискриминације*, односно, без обзира на лична својства: раса, боја коже, преци, држављанство, национална припадност или етничко порекло, језик, верско убеђење, пол, родни идентитет, сексуална оријентација, имовно стање, рођење, генетске особености, здравствено стање, инвалидитет, породични статус, осуђиваности, старосно доба, изглед, статус родитеља или законских старатеља (чланство у политичким, синдикалним и другим организацијама, политичка убеђења).

¹ Доступно на: <http://www.mpravde.gov.rs/tekst/9849/finalna-verzija-akcionog-plana-za-pregovaranje-poglavlja-23-koja-jeusaglasena-sa-poslednjim-preporukama-i-potvrdjena-od-strane-evropske-komisije-u-briselu-.php>

Најбољи интерес детета подразумева да интерес детета има предност над интересом родитеља, односно старатеља, установе или заједнице, у ситуацијама када се ови интереси разликују од интереса детета.

Право детета на *партICIPацију* обезбеђује се тако што деца треба да буду информисана, да добију примерене информације, консултована и да им је омогућено да слободно изразе своје жеље, ставове и мишљење о свим питањима која их се тичу и у свим фазама процеса превенције и заштите, и то на начин који одговара њиховом узрасту и развојним могућностима. Дете има право на слободно изражавање свога мишљења и право да се његово мишљење узме у обзир у свим стварима и поступцима који га се непосредно тичу у зависности од узраста, когнитивних, емоционалних, социјалних способности.

Споразум се односи на **децу у свим срединама**: у породици (биолошкој, хранитељској, усвојитељској), у установама где деца бораве привремено или трајно (школе, предшколске установе, летовалишта, дневни боравци, школски интернати, домови за децу и друге установе), на улици, спортским, забавним или другим приредбама и другим местима где се деца налазе, у дигиталном простору.

Право на заштиту од свих облика насиља представља основно право сваког детета утврђено Конвенцијом о правима детета и другим документима Уједињених нација, Савета Европе и осталих међународних организација, које је држава Србија ратификовала као чланица тих организација. Потврђивањем (ратификовањем) Конвенције о правима наша земља је преузела обавезу да предузима мере за спречавање насиља над децом и да обезбеди заштиту детета од свих облика и то од:

- физичког и менталног насиља, злоупотребе и занемаривања (члан 19);
- злоупотребе дечјег рада (члан 32);
- свих облика сексуалног изабљивања и сексуалне злоупотребе (члан 34);
- насилног одвођења и трговине децом (члан 35);
- свих других облика експлоатације штетних за дете (члан 36);
- мучења, нехуманих и понижавајућих поступака и кажњавања (члан 37).

У свим поступцима, а поштујући најбољи интерес детета, сви актери ће заштити право детета на приватност (члан 16).

Начела Протокола

- Поштовање права детета;
- Преузимање одговорности партнерских организација за поступање у оквиру својих улога, надлежности и мисија;
- Подизање стручних компетенција професионалаца путем реализације планских едукација у оквиру појединих система, као и истовремена едукација професионалаца из различитих система;
- Поштовање примене посебних протокола за заштиту деце од злостављања и занемаривања;
- Уважавање мишљења стручњака из установа/удружења потписница Протокола;
- Уважавање подручја експертизе и делокруга стручњака из сарадничких установа/удружења;
- Познавање Посебних и Општег протокола, међусобних права и обавеза у спровођењу превенције и заштити деце од насиља, злостављања и занемаривања;
- Начело хитности у поступању и нарочите хитности у поступању када су угрожени живот и безбедност детета;

- Ефикасност и ефективност предузетих мера прилагођених степену хитности интервенције и потребама деце жртава, према приоритету њиховог задовољавања;
- Потписници Протокола ће посветити посебну пажњу превентивним активностима и заштити деце из различитих група: деци са сметњама у развоју, деци у институционалном смештају, деци која су жртве сексуалне и радне експлоатације, родно заснованог насиља и деци која су припадници мањинских група.

Циљеви Протокола

- Унапређење превенције и остваривање права детета на заштиту деце од насиља развојем програма и активности на подизању нивоа свести грађана, а посебно деце, уз њихово активно учешће, о проблему насиља и формирање ставова о неприхватљивости свих видова насиља и у свим окружењима;
- Унапређење делотворности и брзине поступања у ситуацијама заштите деце од насиља кроз осигуравање координисаног и усаглашеног поступања свих субјеката који учествују у заштити детета (потписника Протокола);
- Унапређење међусекторске сарадње на заштити деце од насиља успостављањем ефикасних и јединствених процедура, међусобним обавештењем, разменом података о случајевима насиља која ће осигурати брзо и координисано поступање у ситуацијама заштите деце од насиља;
- Повећање броја откривених случајева насиља према деци.

4. Дефиниција појмова у Протоколу²

Дефиниција детета

Уставом Републике Србије прописано је да је 18. година живота старосна граница која одређује разлику између малолетног и пунолетног лица (члан 37. став 2). Устав не дефинише експлицитно дете, а овакво одређење у складу је са *Конвенцијом о правима детета*, према којој је дете људско биће које није навршило осамнаест година живота, ако се, на основу закона који се односи на дете, пунолетство не стиче раније.

Породичним законом прописано је да се пунолетство стиче са навршеном 18. годином живота; да се потпуна пословна способност стиче пунолетством и склапањем брака пре пунолетства уз дозволу суда; те да суд може дозволити стицање потпуне пословне способности малолетном лицу које је навршило 16. годину живота, а постало је родитељ и достигло је телесну и душевну зрелост потребну за самостално старање о сопственој личности, правима и интересима (члан 11. ст. 1-3.). Суштински, *Породични закон*, у складу са Уставом и *Конвенцијом о правима детета*, говори о детету као лицу које није навршило 18 година живота, односно није стекло потпуну пословну способност пре тог узраста.

Према *кривичном и прекршајном законодавству*, малолетним лицем сматра се лице које није навршило 18 година живота. *Дете* је лице које у време извршења кривичног дела или прекршаја није навршило 14 година живота, према коме се не могу изрицати кривичне санкције, већ се могу примењивати искључиво мере социјалне и

² Преузето из појмовника *Националне стратегије за превенцију и заштиту деце од насиља, злостављања и занемаривања, 2017. (Нацрт тренутно у процесу јавне расправе).*

породично правне заштите. *Малолетник* је лице које је у време извршења кривичног дела или прекршаја навршило 14, а није навршило 18 година живота – *млађи малолетник* је лице које је у време извршења кривичног дела или прекршаја навршило 14, а није навршило 16 година живота, а *старији малолетник* је лице које је у време извршења кривичног дела или прекршаја навршило 16, а није навршило 18 година живота.

Дефиниција насиља према детету

У овом документу израз „насиље“ означава „сваки облик физичког или менталног насиља, повређивања или злостављања, запостављања или немарног поступања, малтретирања или експлоатације, укључујући сексуално злостављање“ као што је наведено у члану 19. став 1. Конвенције о правима детета.

Полазећи од одредаба Конвенције о правима детета, Светска здравствена организација је израдила оперативну дефиницију насиља према којој „злоупотреба или злостављање детета обухвата све облике физичког и/или емоционалног злостављања, сексуалну злоупотребу, занемаривање или немаран поступак, као и комерцијалну или другу експлоатацију, што доводи до стварног или потенцијалног нарушавања здравља детета, његовог преживљавања, развоја или достојанства у оквиру односа који укључује одговорност, поверење или моћ“ (СЗО, 1999)³. Ова дефиниција се користи у Светском извештају о насиљу и здрављу (2002)⁴, као и у Светском извештају о насиљу над децом Генералног секретара УН (2006)⁵, а прихваћена је и у претходној Стратегији за превенцију и заштиту деце од насиља (2009-2015), и користи се и у овом документу.

У Општем коментару бр. 13 Комитета за права детета: право детета на слободу од свих облика насиља, истиче се да су потребне јасне оперативне правне дефиниције различитих облика насиља наведених у члану 19, како би се забранили сви облици насиља у свим окружењима. Из тог разлога следи списак дефиниција различитих облика насиља које се користе у међународним документима које је Република Србија ратификовала и које су највећим делом уткане у домаће законодавство.

Физичко насиље над дететом је оно које доводи до стварног или потенцијалног физичког повређивања услед неке интеракције или одсуства интеракције, које потпада под разуман оквир надзора родитеља, или особе која је на положају на којем има одговорност, моћ над дететом или његово поверење (СЗО, 1999). Обухвата широк дијапазон активности, као што су: ударање, пребијање, шутирање, чупање косе, грижење, гушење, шурење, наношење опекотина, тровање, дављење, везивање коришћењем канапа или ланца, присиљавање детета да за казну остане у положају који узрокује бол или је понижавајући, претња ножем или пиштољем и друго. Може се испољити као изоловани инцидент или понављана активност хроничног карактера.

³ World Health Organisation, (1999) *Report on Consultation on Child Abuse Prevention*, 29-31 March 1999, Geneva, World Health Organization, document WHO/HSC/PVI/99.1

⁴E. G. Krug et al. (eds.), *World Report on Violence and Health* [Svetski izveštaj o nasilju i zdravlju], Geneva, World Health Organization, 2002, p. 5.

⁵Извештај независног стручњака за студију Генералног секретара Уједињених нација о насиљу над децом („World Report on Violence against Children“) (Женева, 2006), стр. 63-66.

Телесно кажњавање детета у циљу исправљања или контроле понашања представља злостављање детета.^{6 7} У општем коментару бр. 8 (став 11), Комитет је дефинисао „телесну“ или „физичку“ казну као свако кажњавање у којем се користи физичка сила са намером да се нанесе одређени, па макар и најмањи степен бола или нелагоде. То се у највећем броју случајева односи на ударање деце („лупање“, „шамарање“, „батинање по задњици“), шаком или неким предметом – шиба, прут, каиш, ципела, варјача. Комитет признаје да постоје изузетне околности у којима се оправдава примена разумних облика спутавања како би се контролисало понашање, где *постоји јасна разлика између примене силе која је мотивисана потребом да се дете и остали заштите и примене силе ради кажњавања*. Увек се мора примењивати начело примене минималне неопходне силе у најкраћем могућем периоду.

Емоционално насиље, које се наводи у чл. 19 Конвенције о правима детета као "ментално насиље", често се описује као психолошко малтретирање, ментално злостављање, вербално злостављање и емотивно злостављање или запостављање и оно може обухватати поступке којима се врши омаловажавање, оцрњивање, окривљавање без разлога, којима се прети, застрашује, ограничава кретање детета, врши дискриминација, исмева или упражњавају други облици нефизичког, непријатељског или одбацујућег поступања са дететом.

Злостављање путем информационих и комуникационих технологија (ИКТ) као што су мобилни телефони и Интернет (познато као „сајбер злостављање“) представља ментално насиље.

Специфичан вид менталног насиља јесте и **сведочење о насиљу у породици**,⁸⁹ било да деца директно посматрају физичко, сексуално или психичко злостављање члана породице, или чују звуке, ударце, крике из непосредне близине, или знају да се насиље дешава или се може десити, односно када накнадно виде последице насиља према члану породице.

Емоционална злоупотреба обухвата и пропуст да се обезбеди развојно прикладна, подржавајућа средина, укључујући и доступност примарне фигуре привржености, тако да би дете могло развити стабилан и пун опсег емоционалних и социјалних способности које одговарају његовом личном потенцијалу, а у складу са контекстом друштва у којем дете живи.¹⁰

Сексуално насиље је укључивање детета у сексуалну активност коју оно не схвата у потпуности, са којом није сагласно или за коју није развојно дорасло и није у стању да се са њом сагласи, или ону којом се крше закони или социјални табуи друштва (СЗО, 1999).¹¹ У Конвенцији Савета Европе о заштити деце од сексуалног искоришћавања и сексуалног злостављања изричито се наводи да сексуално злостављање детета укључује и следеће видове намерног понашања, који треба да су криминализовани: а) бављење сексуалним активностима са дететом које није навршило

⁶Ibid.

⁷Council of Europe (2007) Eliminating corporal punishment (a human rights imperative for Europe's children) 2nd edition. Belgium: Council of Europe Publishing.

⁸Термин „дете сведок“ насиља у породици не односи се само на децу која непосредно присуствују чину насиља у породици, већ и на децу која су насиљу посредно изложена. *Општи протокол о поступању и сарадњи установа, органа и организација у ситуацијама насиља над женама у породици и партнерским односима*, Влада Републике Србије, 2011.

⁹Конвенција о спречавању и борби против насиља над женама и насиља у породици, чл. 26 – Заштита и подршка за децу сведоке, „Службени гласник РС – Међународни уговори“, бр. 12/2013.

¹⁰Pinheiro, PS. World Report on Violence against Children. UN Secretary General's Study on Violence against Children; 2006.

¹¹ World Health Organisation, (1999) *Report on Consultation on Child Abuse Prevention*, 29-31 March 1999, Geneva, World Health Organization, document WHO/HSC/PVI/99.1

правни узрост у којем су сексуалне активности допуштене; б) ступање у сексуалне активности са дететом када је притом примењена принуда, сила или претња; или злоупотребљен признати положај поверења, ауторитета или утицаја над дететом, укључујући ту и положај у породици; или, злоупотребљена посебно осетљива ситуација у којој се дете налази, његов рањиви положај, првенствено због менталног или физичког хендикепа или зависности¹². У сексуално насиље спада и искоришћавање детета у проституцији и порнографији које се описује код експлоатације детета.

Занемаривање и немарно поступање представља немар или пропуст родитеља, старатеља или другог пружаоца неге да обезбеди развој детета у било којој или свим областима: здравља, васпитања и образовања, емоционалног развоја, исхране, смештаја и безбедних животних услова, а у оквиру разумно расположивих средстава породице или пружаоца неге, што нарушава или може са великом вероватноћом нарушити здравље детета или његов физички, ментални, духовни, морални или друштвени развој. Оно обухвата и пропуст у обављању правилног надзора и заштите детета од повређивања у мери у којој је то изводљиво (СЗО, 1999). Занемаривање може бити *физичко, емоционално, медицинско и едукативно занемаривање или комбинација* ових облика.

Експлоатација детета односи се на коришћење детета за рад или за друге активности, а у корист других особа. Ове активности нарушавају физичко или ментално здравље, образовање детета, његов морални, или социјални и емоционални развој (СЗО, 1999). Следећи поступци спадају у експлоатацију детета:

- **Злоупотреба детета у трговини децом, проституцији и порнографији;**¹³ **Трговина децом** укључује намамљивање, превоз, пребацивање, скривање или прихват лица млађег од 18 година уз претњу или употребу силе или других облика принуде, отмице односно обмане, преваре, злоупотребе власти или стања угрожености, давање или примање новца или повластица за добијање пристанка лица које има контролу над дететом, са циљем његове експлоатације¹⁴. Намамљивање, превоз, пребацивање, скривање или прихват детета ради искоришћавања сматра се „трговином људима“ чак иако не укључује наведена средства¹⁵.

Искоришћавање детета за проституцију представља ангажовање детета за бављење проституцијом или навођење детета да учествује у проституцији, приморавање детета на проституцију или остваривање зараде од неког другог вида искоришћавања детета у такве сврхе.¹⁶

Искоришћавање детета за порнографију обухвата производњу, нуђење или стављање на располагање, дистрибуирање или пренос, прибављање, посредовање дечје порнографије или свесно прибављање могућности приступа помоћу информационе или комуникационе технологије дечјој порнографији. Ангажовање детета за учешће, навођење или приморавање детета да учествује у порнографским представама, или остваривање зараде или неки други вид

¹²Конвенција Савета Европе о заштити деце од сексуалног искоришћавања и сексуалног злостављања, чл. 18 – Сексуално злостављање, „Службени гласник РС – Међународни уговори“, бр. 19/2009.

¹³Факултативни протокол уз Конвенцију о правима детета о продаји деце, дечјој проституцији и дечјој порнографији (2000).

¹⁴Протокол Уједињених нација о спречавању, сузбијању и кажњавању трговине људима, посебно женама и децом, који допуњава Конвенцију УН против транснационалног организованог криминала. Службени лист СРЈ – Међународни уговори, бр. 6 од 27. јуна 2001.

¹⁵Конвенција Савета Европе о борби против трговине људима, чл. 4 – Дефиниције, „Службени гласник РС – Међународни уговори“, бр. 19/2009.

¹⁶Ibid. чл. 19 – Кривична дела у вези са дечјом проституцијом;

искоришћавања детета у такве сврхе, као и свесно присуствовање порнографским представама у којима учествују деца представља сексуално насиље према детету.¹⁷

- **Злоупотреба дечјег рада**¹⁸ Злоупотребом дечјег рада сматра се онај рад детета који је ментално, психички, социјално и морално опасан и штетан за дете и који утиче на образовање детета тако што онемогућава дете да похађа школу, обавезује дете да напусти образовање пре времена, или принуђава дете да похађа школу под изузетно тешким условима, укључујући и најгоре облике дечјег рада.
- **Трговина дететом ради усвојења** препозната је као одузимање лица које није навршило шеснаест година ради његовог усвојења противно важећим прописима, усвојење таквог лица или посредовање у таквом усвојењу, као и куповина, продаја, предаја, превоз, обезбеђење смештаја или прикривање¹⁹.
- **Злоупотреба детета у медицинске или научне сврхе**, кроз укључивање детета у експерименте који могу бити штетни за дететов развој, и злоупотребу у трговини органима;
- **Социјална експлоатацију детета**, која обухвата све форме злоупотребе детета у медијима, у рекламне сврхе, у кампањама политичких партија и сл.

Насиље међу децом, односно, вршњачко насиље, јесте намерна, свесна жеља да се узнемири/малтретира, застраши, нанесе повреда другој особи - вршњаку. Најчешћи облици вршњачког насиља су: вербално злостављање, отимање и уништавање ствари, присиљавање и уцењивање других да раде оно што им је наређено, батине и физичко повређивање, новчано уцењивање, претње оружјем и сексуално насиље, социјална изолација детета, исмевање, вређање.

Родно засновано насиље међу децом је сваки чин насиља над особом због рода, пола или сексуалне оријентације,^{20 21} а може да укључи родне предрасуде и дискриминацију (сексизам), родно укалупљивање и сексуалну објектификацију, сексуално узнемиравање, насиље у (раним) партнерским везама, насиље због сексуалне оријентације и друге форме физичког, сексуалног и психичког насиља заснованог на роду.

Принудни или дечји брак представља присиљавање детета да ступи у брак или одвођење у другу земљу са циљем принуде детета да ступи у брак²². Култура, обичаји, религија, традиција, односно такозвана „част“, не могу се сматрати оправдањем за принуду на брак или било које дело насиља према детету.

Структурно насиље обухвата насиље које је укореењено у социјалним структурама које одликују неједнакости. Манифестације овог типа насиља могу се

¹⁷Ibid. чл. 20 – Кривична дела у вези са дечјом порнографијом, и 21 – Кривична дела у вези са учешћем детета у порнографским представама;

¹⁸Конвенција 182 Међународне организације рада о најтежним облицима дечјег рада (2000) коју је Република Србија ратификовала 2003.

¹⁹Члан 389. Кривичног законика – кривично дело трговине малолетним лицима ради усвојења.

²⁰*Истраживање родно заснованог насиља у школама у Србији*, Ј. Фериман и др., Факултет политичких наука, Центар за студије рода и политике, УНИЦЕФ, Србија, Београд, 2015;

²¹„Род“ означава друштвено одређене улоге, понашања, активности и атрибуте, које дато друштво сматра прикладним за жене и мушкарце. „Родно засновано насиље над женама“ означава насиље које је усмерено против жене зато што је жена, односно оно које несразмерно погађа жене. *Конвенција о спречавању и борби против насиља над женама и насиља у породици*, чл. 3 – Дефиниције.

²²*Конвенција о спречавању и борби против насиља над женама и насиља у породици*, чл. 37 – Принудни брак.

кретати од неједнаких шанси за васпитање и образовање, право на здравствену заштиту, запослење, до расних неједнакости, глади и сиромаштва, као последица економског насиља, родне неравноправности, неодговарајућих законских решења и сл. Ови облици неправди су институционализовани и обухватају шире социјалне односе, као што су класни (експлоатација), родни (сексизам), међуетнички (национализам, етноцентризам) и слично²³.

Институционално насиље представља насиље учињено од стране професионалаца у институцијама, а може да обухвати директно насиље према корисницима услуга, као и ставове и понашања која воде неосетљивом опхођењу, занемаривању потреба и ускраћивању помоћи, умањивању учињеног насиља или последица, окривљавању жртве, неделотворном, неефикасном и неповезаном поступању, која доприносе поновној виктимизацији корисника услуге, односно жртве насиља.

Дигитално насиље је коришћење дигиталне технологије с циљем да се друга особа узнемири, повреди, понизи и да јој се нанесе штета. Спроводи се у виду: порука послатих електронском поштом, текстуалних и видео позива, путем друштвених мрежа, ФБ, Messenger, путем веб-сајта (web site), четовањем, укључивањем у форуме и сл. У литератури се срећу и други термини за ову врсту насиља, као што су: малтретирање у дигиталном свету, електронско насиље, насиље на интернету, онлајн насиље, сајбер булинг и др.

У односу на контекст у коме се насиље дешава, насиље над дететом се може дефинисати као насиље у породици, насиље у школи, насиље у институцијама, насиље у заједници и насиље у дигиталном простору. Оваква типологија коришћена је у националном извештају Насиље према деци у Србији²⁴.

5. Истраживања о распрострањености и облицима насиља, детерминантама и факторима ризика за насиље према деци у Србији

Налази истраживања спроведених у Србији последњих година показују да је насиље према деци у Србији широко распрострањено, и то у различитим облицима и различитим окружењима. Деца у Србији свакодневно су изложена разним облицима директног, интерперсоналног насиља, као што су физичко, сексуално и емоционално злостављање, занемаривање, или мање директним али комплексним облицима, као што је структурно насиље које се испољава у различитим облицима - на пример кроз разне видове дискриминације, дечји брак, дечји рад или друге врсте експлоатације, или кроз вишеструку социјалну искљученост.²⁵

Изводи из истраживања *Детерминанте и фактори насиља над децом у Србији*, УНИЦЕФ, 2017:

Распрострањеност и карактеристике насиља над децом у Србији: око 70% деце доживело је макар један случај психичког или физичког насиља током одрастања,

²³Бабовић, М. (2015). Теоријски и истраживачки приступи у проучавању структурног, културног и директног насиља. Социологија, 57(2):331-352.

²⁴УНИЦЕФ. Насиље према деци у Србији. Детерминанте фактори ризика и интервенције. Национални извештај. 2016

²⁵Ибид.

нешто више девојчице него дечаца; 38% били сведоци насиља у породици међу одраслима; око 5% доживело све типове насиља (физичко, психичко, сексуално и сведок породичног насиља); учесталост слична као у већини земаља Балкана (Извор: БЕЦАН студија, 2013).

Примена насиља у дисциплиновању деце у Србији: око 45% деце било је изложено телесном кажњавању и психичкој агресији у породици као методу дисциплиновања; више изложене девојчице, млађа деца, деца у ромским насељима, деца у урбаним срединама; примена физичког насиља у дисциплиновању деце значајно опала у периоду 2005 – 2014; примена физичког насиља значајно чешћа код деце млађег (1-4г.) него старијег узраста (Извор: МИЦС Србија, 2005, 2010, 2015).

Сексуално насиље над децом у Србији: између 8 и 13% деце школског узраста изјавило да је доживело сексуално насиље; сексуално насиље чешће над девојчицама него дечацама (12,6% : 8,6%), расте са узрастом (Извор: Инцест Траума Центар, 2015); око 8% деце доживело бар један случај сексуалног насиља током живота, од тога 3,7% доживели контактено сексуално насиље у претходној години (Извор: БЕЦАН студија, 2013); девојчице су више изложене сексуалној експлоатацији, приморане на рану удају, чешће жртве трговине људима.

Вршњачко насиље у Србији: учесталост - слична као у другим земљама (45 - 65%); учесници насиља - 1/3 „чисте“ жртве, 8% само насилници, 1/3 жртве и насилници; видови насиља – вербално, физичко, отимање и уништавање имовине, релационо (у односима), дигитално, сексуално насиље, родно засновано насиље.

Окружење: насиље је чешће у домовима за децу, посебно за децу са сметњама у развоју (58 -76%); (Попадић и Плут, 2017, 2014; Попадић и Бачанац, 2011; Духачек 2014; Поповић-Ћитић, 2009).

Занемаривање деце у Србији: истраживања о занемаривању деце у општој популацији врло су оскудна; занемаривање деце са сметњама у развоју и инвалидитетом – висока стопа, недовољно препознавање и реаговање (Извор: Савић и сар. 1998; Савез МНРО Србије, 2013); у ЦСР занемаривање је најчешће регистровани облик насиља над децом (44%), али случајеви занемаривања доспевају у ЦСР тек кад достигну тешке размере (Извор: Завод за соц. заштиту РС, 2015).

Детерминанте и фактори ризика за насиље над децом у Србији:

Структурне детерминанте: низак социјални положај, незапосленост, ниско образовање, сиромаштво повезани су са већим ризиком од: физичког насиља у породици, радне експлоатације деце, дечјих бракова, дискриминаторних ставовима према деци са сметњама у развоју или инвалидитетом (Извори: Жегарац и Бркић, 1998; МИЦС Србија 2005, 2010, 2015; Вујовић, Дејановић, 2006; Кузмановић, Ђорђевић, 2013).

Институционалне детерминанте и фактори: неделотворни инструменти координације, идентификовања и поступања у случајевима насиља; слаб систем подршке биолошкој породици; доминантан фокус на хранитељству и измештању деце из породице; неделотворност ЦСР у реаговању на насиље; слаби механизми заштите деце која су сведоци породичног насиља током правосудних посупака; неадекватни услови и недовољни ресурси у установама за смештај деце и омладине; неадекватност кадрова, недовољни стручни капацитети.

Фактори ризика у заједници: ставови о телесном кажњавању, легитимност метода насилног васпитавања и насилног родитељства; низак ниво свести и табуи о сексуалном насиљу и експлоатацији деце; дискриминаторни ставови према деци са сметњама у развоју/инвалидитетом, деци мигрантима, деци која се разликују по

етничкој припадности или другим карактеристикама; слабе неформалне мреже друштвене подршке, низак социјални капитал у заједници.

Интерперсонални фактори ризика: повишен ниво стреса у породици због незапослености, сиромаштва, социјалне искључености; дисфункционалност породице, злоупотреба дрога и алкохола, психијатријски проблеми чланова породице и сл.; присуствовање породичном насиљу, најчешће према мајкама; норме и вредности које стварају „атмосферу насиља“ у школама и институцијама; ставови који дају легитимитет насилном методама дисциплиновања код професионалаца у институцијама и организацијама које раде са децом.

Индивидуални фактори ризика: изложеност насиљу повезана је са индивидуалним карактеристикама детета (пол, узраст, интелектуалне потешкоће и сл.); деца узраста од 2 године су у највећем ризику од насилног васпитавања; 47% деце са интелектуалним сметњама доживљава неки вид насиља ван породице; иако ови лични фактори нису „стварни“ фактори насиља, важно је њихово познавање због усмеравања превентивних мера.

6. Стање у вези са насиљем над децом у Граду Ужицу на основу евиденције установа

Центар за социјални рад

У табели може се видети број деце и младих која су по евиденцији ЦСР Ужице од 2013. године, били на третману органа старатељства због различитих облика злостављања, занемаривања и насиља:

ГОДИНА	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.
1. Број пријављених случаја	12	21	56	27	20
2. Врсте насиља					
Занемаривање	2	15	52	10	15
Физичко насиље	5	/	/	11	5
Психичко насиље	5	/	/	1	5
Сексуално насиље	/	1	1	/	/
Друго (одбијање вакцине)	/	5	3	5	
3. Начин пријаве					
Члан породице	6	5	6	/	7
Полиција	/	2	3	4	7
Јавна установа	4	8	18	6	3
Анонимно	2	6	25	8	3
ОЈТ, СУД	/	/	/	9	/
4. Мере					
Корективни					

надзор	/	3	/	/	
Лишење родитељског права	/	4	5	7	
Забрана приближавања	/	/	/	/	
Породични смештај	/	/	4	/	
Правна, стручно- саветодавна и материјална помоћ	У СВИМ СЛУЧАЈЕВИМА				

Полиција У току једанаест месеци 2017. године на територији коју покрива Полицијска управа у Ужицу регистрована су укупно 42 кривична дела са елементима насиља, злостављања и занемаривања извршених на штету малолетних лица, што указује на значајно повећање у односу на 2016. годину, када је регистровано укупно 27 наведених кривичних дела. Између осталих, регистровано је 1 кривично дело обљубе са дететом из чл.180. Кривичног законика, 8 кривичних дела - насиље у породици из чл.194. Кривичног законика, 4 кривична дела - тешка телесна повреда из чл.121. Кривичног законика, 5 кривичних дела злостављање и мучење из чл.137. Кривичног законика и 6 кривичних дела насилничко понашање из чл.344. Кривичног законика.

Регистрована су укупно 44 малолетна лица оштећена кривичним делима са елементима насиља, злостављања и занемаривања, од којих је 1 лице старости до 6 година, 10 лица старости од 7 до 11 година, 7 лица старости 12 и 13 година, 13 лица старости 14 и 15 година и 13 лица старости 16 и 17 година. Од укупног броја оштећених малолетних лица, 33 је мушког, док је 11 женског пола.

Малолетна лица се у великом проценту као оштећена појављују у оквиру вршњачког насиља. Тако је у периоду од јануара до новембра 2017. године регистровано 10 кривичних дела против живота и тела, 7 кривичних дела против слобода и права човека и грађанина и 5 кривичних дела против јавног реда и мира у којима су учиниоци и жртве старости од 14 до 18 година. Када су у питању лица узраста од 7 до 18 година, између осталог, регистрована су 3 кривична дела тешка телесна повреда из чл.121. Кривичног законика и 6 кривичних дела насилничко понашање из чл. 344. Кривичног законика. У узрасту од 7 до 13 година регистровано је 5, док је у узрасту од 14 до 18 година укупно 41 лице оштећено кривичним делима са елементима насиља. Треба напоменути да је евидентирано и 47 малолетних извршилаца наведених кривичних дела, што, сагледавајући 2016. Годину, указује на повећање броја малолетних извршилаца кривичних дела са елементима насиља.

Образовно-васпитне установе (предшколске установе, основне и средње школе) на подручју Школске управе Ужице су у обавези да насиље трећег нивоа пријављују Школској управи, координатору за заштиту деце/ученика од насиља. У евиденцији Школске управе Ужице архивирани су подаци о насиљу трећег нивоа почев од 2010. године. Чест проблем са којим се Школска управа Ужице сусреће је нередовно пријављивање случајева насиља од стране школа. На подручју града Ужица у 2015. години пријављен је само један случај, 2016. два, док у 2017. до сада, постоји пријава за четири случаја насиља трећег нивоа. Пријављени случајеви су из градских основних и средњих школа. У основним школама које припадају руралном подручју, осим сазнања да је присутан први или други ниво насиља, није пријављен ниједан случај

насиља трећег нивоа.

Дом здравља Ужице 2017. године није имао ниједан случај пријављеног насиља. У 2016. години су регистрована 2 случаја физичког злостављања у породици. Оба пута је Тим за заштиту деце од злостављања Установе донео одређене закључке и предлоге мера. У 2015. години је пријављен 1 случај физичког злостављања у породици и 1 случај физичког злостављања деце и наставника у школи (дете је упућено на опсервацију и дијагностику на виши ниво терцијалне здравствене заштите у Београду). У 2014. пријављен је 1 случај емоционалног занемаривања у породици. Одржан састанак Тима на коме су били присутни и стручњаци из других сектора и донете су одређене мере. Проблем је у томе што се те мере у великом броју случајева не поштују и не примењују.

Суд Када је реч о П2 материји у парничном поступку, од 01.01.2014. године до 01.11.2017. године вођена су укупно 42 поступка, од чега је донето 18 пресуда којима су усвојени тужбени захтеви и одређене мере заштите од насиља у породици по ПЗ. Остало је одбијено или су тужбе повучене. У кривичној материји од 01.01.2014. године до 01.11.2017. године: укупан број лица за која је донета првостепена пресуда је 195, од тога осуђујућих је било 176, ослобађајућих 9, а одбијајућих 15; број казни затвора које су изречене до 6 месеци је 46, од 6 месеци до 1 године је 14, а број условних осуда је 110. Број мера безбедности: обавезно психијатријско лечење и чување у здравственој установи 2; обавезно психијатријско лечење на слободи 5; обавезно лечење алкохоличара 36. Број хитних мера до 11.12.2017. године, урађено је 130, по новом Закону о спречавању насиља у породици.

7. Надлежности и активности учесника у систему превенције и заштите деце од насиља, злостављања и занемаривања

Имајући у виду уочени проблем да професионалци често нису упознати са надлежностима, делокругом рада различитих система у односу на превенцију и заштиту деце од насиља, у овом параграфу је начињен приказ улога, надлежности и активности установа.

Центар за социјални рад као орган старатељства и основна служба социјалне заштите у локалној заједници је овлашћен да обезбеди помоћ и подршку свој деци којој су услед злостављања, занемаривања или насиља угрожени живот, здравље и развој. ЦСР има координаторску улогу у раду *Интерсекторског тима у превенцији*, организовању мреже за откривање и прикупљање података о злостављаној и занемареној деци. ЦСР спроводи поступке процене – пријемне, почетне, усмерене и др., планира и покреће заштитни процес и третман, мере социјалне и правне заштите из надлежности органа старатељства, као и судске поступке у складу са законом.

Свако ко посумња да је дете угрожено, независно од тога да ли су повреде или оштећења непосредно присутни, или је дете под ризиком од могућег оштећења здравља и развоја, има право и обавезу да поднесе пријаву. Поред ЦСР, полиција има овлашћење да реагује у овим ситуацијама, па је пријаву могуће упутити и полицији, која ће даље са ЦСР размотрити кораке које треба предузети. Здравствене, социјалне, васпитне, образовне и друге установе, организације и грађани, такође имају право и обавезе да упуте пријаву. У одређеним случајевима полиција, тужилаштво или суд обавештава ЦСР о својим сазнањима да дете има потребу за заштитом. Када стручњак неке од наведених служби пријављује случај Центру, пожељно је да пре подношења пријаве продискутује са породицом детета своју забринутост за дете, да затражи

потребне информације од родитеља и да их обавести да ће случај пријавити ЦСР. Овакав поступак се спроводи само у случајевима када такав разговор неће повећати ризик од повреда код детета.

Даље поступање ЦСР обухвата следеће стручне поступке:

- Пријем и отварање случаја у ЦСР – овај поступак подразумева: пријем пријаве; разматрање прихватљивости пријаве; проверу да ли је случај раније био на евиденцији ЦСР; отварање случаја и задуживање водитеља случаја.

Почетна процена обухвата: успостављање контаката са дететом и породицом, процену ризика у којем се дете налази, процену повреда нанетих детету/деци, обезбеђивање хитних услуга и мере заштите детета.

- Предузимање мера за заштиту детета – основне мере које спроводи ЦСР су: *мере усмерене на јачање позитивних породичних снага: упозорење родитеља на недостатке у вршењу родитељског права; пружање материјалне, правне или стручно-саветодавне подршке и помоћи детету и родитељима; упућивање на услуге других одговарајућих установа.

*збрињавање детета ван породице – одлука се доноси ако се, након процене или праћења ефеката изречене мере корективног надзора, констатује да су живот и здравље детета озбиљно угрожени приликама у породици и да је у најбољем интересу детета да буде издвојено из угрожавајуће средине. Одлуку о збрињавању детета ван породице могу донети Орган старатељства и Суд.

- Неодложна интервенција – њен циљ је осигурање безбедности детета и предузима се ако су живот и здравље детета непосредно угрожени или постоји разуман повод да се верује да ће непредузимањем хитних мера заштите живот или здравље детета бити непосредно или озбиљно угрожени. Неодложна интервенција може бити неопходна после прве пријаве злостављања или занемаривања или у било којој фази процеса заштите, односно рада са дететом и породицом.

Праћење и евалуација детета и породице – план заштите детета од злостављања и занемаривања садржи и план праћења и процене планираних, односно предузетих мера, укључујући и рокове поновне процене. Евалуација се спроводи у договореним роковима и на дефинисан начин. Уколико околности налажу, може се и пре договореног рока заказати и одржати конференција на којој ће се (ванредно) процењивати резултати предузетих активности и донети одговарајуће одлуке.

Полиција, Суд и Тужилаштво су институције које поступају у међусобној сарадњи и непрекидној комуникацији. Сваки поступак који се спроводи пред ове три институције а тиче се заштите деце од насиља је хитне природе. Ове институције ефикасно користе све законске могућности и овлашћења како би се обезбедила заштита деце од насиља. Предмети се означавају хитним и поступа се брзо од стране сва три органа.

Када је реч о Суду, заштита деце од насиља се спроводи у *кривичном* и *парничном* поступку, али и у поступку *хитних мера*, а све у складу са Уставом, законским, подзаконским актима и међународним уговорима који су ратификовани од стране Републике Србије. Суду се достављају сви докази који су прикупљени у предистражном и истражном поступку од стране полиције и тужилаштва, а који су неопходни за спровођење поступка заштите деце од насиља. Међутим, суд може и по службеној дужности прикупити податке о насиљу у породици, тражити информације о свим актерима случаја породичног насиља од свих релевантних служби у заједници (полиција, тужилаштво, центар за социјални рад, здравствене и образовне установе, невладине организације).

Током вођења поступка странка - жртва насиља се од стране суда информише о својим правима, а извршилац насиља о могућој законској одговорности. На основу процене опасности/угрожености жртве од изложености насиљу при доласку у суд и унутар суда, истој се омогућава давање исказа одвојено од учиниоца насиља, односно жртва ће добити физичку заштиту од стране судског обезбеђења и/или полиције. На основу података о процени опасности/угрожености жртве од поновљеног насиља при покретању и у току вођења поступка, разматра се целисходност задржавања или одређивања притвора за учиниоца насиља. У поступку заштите од насиља у породици, учиниоцу насиља се одређују мере сходно Породичном закону РС, а у поступку хитних мера по Закону о спречавању насиља у породици, могућем учиниоцу се одређују две врсте мера: кумулативна или алтернативна, након процене ризика од насиља коју врше полиција и тужилаштво. Суд доставља обавештења о покретању поступка и пресудама свим релевантним службама (посебно Полицији и Центру за социјални рад), затим достављају се пресуде у вези са мерама заштите од насиља у породици према Породичном закону РС надлежном Центру за социјални рад, који води прописану евиденцију. Такође, у поступку хитних мера по новом Закону о спречавању насиља у породици, Суд одлуке доставља Центру за социјални рад и надлежном полицијском службенику ПУ.

Полиција Послове заштите деце од свих облика насиља обављају полицијски службеници који су стекли посебна знања из области права детета и кривично-правне заштите малолетних лица, односно они који поседују посебне сертификате за рад са малолетним лицима. Полиција је у случајевима заштите деце дужна да предузме потребне мере да пронађе учиниоце кривичног дела, да се открију и обезбеде трагови кривичног дела и предмети који могу послужити као доказ, као и да се прикупе сва обавештења која могу бити од користи за успешно вођење кривичног поступка. У случајевима када је живот детета угрожен или му прети непосредна опасност било које врсте, полицијски службеници спроводе неодложну интервенцију у циљу обезбеђења заштите физичког и психичког интегритета детета. Такође, неопходно је раздвојити надлежности полиције и правосуђа, јер су у питању повезани, али ипак одвојени системи. У циљу подизања нивоа свести о проблему насиља, ризицима и претњама са којима се деца и млади суочавају, као и промене ставова и развијања нулте толеранције на насиље, полицијски службеници предузимају превентивне акције и програме намењене унапређењу безбедносне културе и заштити деце и ученика од насиља. Од значајнијих превентивних програма и акција издвајају се „Основи безбедности деце“ и „Школа без насиља-ка сигурном и подстицајном окружењу за децу“. Ради спречавања насилних и деликата са елементима злоупотребе који се врше над и међу децом и младима, полицијски службеници предузимају оперативно-превентивне акције: „Школски полицајац“, „Школа без дроге и насиља“ и „Матура“. Ради информисања деце и младих о својим правима и безбедносној заштити, на веб сајту МУП-а су успостављени линкови „Деца и полиција“ и „Заштитимо децу од педофилије на интернету“.

Здравствени систем има значајну улогу у превенцији и раном откривању злостављања и занемаривања деце и документовању насиља, злостављања и занемаривања, вршењу судско - медицинске експертизе у специјализованом третману детета и породице и у праћењу развоја детета. Превентивне активности у Дому здравља спроводе изабрани лекари (педијатри) у својим ординацијама приликом систематских и редовних прегледа, као и учешћем у раду Саветовалишта за младе. Превенцијом се баве и психолог и педагог установе кроз активности у саветовалишту и

у школама. Значајну улогу у спровођењу превенције имају и патронажне сестре својим радом у школама и у породицама.

Образовно–васпитне установе имају улогу у превенцији и интервенцији. Оне информишу и едукују децу, родитеље/старатеље, предузимају мере превенције за стварање безбедне средине за живот и рад деце/ученика и мера интервенције у ситуацијама када се јављају насиље, злостављање и занемаривање. Оне учествују у планирању заштитних мера и реализују заштитне активности у оквиру образовно-васпитног система. Образовно-васпитни систем своју улогу остварује сам или заједно са осталим потписницама Протокола, користећи законом прописане механизме реаговања. Када је реч о насиљу на 1. и 2. нивоу, реагује се на нивоу установе (Тим за превенцију и заштиту деце од насиља), док код насиља 3. нивоа установа укључује спољну заштитну мрежу и обавештава/укључује друге системе: полицију, здравствени систем, систем социјалне заштите.

Школска управа Ужице По пријављеном случају насиља, осим што се евидентира у Школској управи, координатор за заштиту деце/ученика од насиља, у оквиру међусекторске сарадње са институцијама на локалном нивоу, организује конференције случаја, прати даље активности школе по том питању и извештава Министарство просвете, науке и технолошког развоја. Уколико је случај насиља у вези са дететом/учеником са сметњама у развоју, у интервенцију се укључује и координатор за инклузивно образовање. Школска управа организује састанке са директорима образовно-васпитних установа са циљем упознавања са законским и подзаконским актима, као и Протоколом о заштити деце/ученика од насиља, злостављања и занемаривања. Реализоване су обуке о поступању у случајевима насиља. Школама су прослеђене презентације са којима су били у обавези да упознају чланове Тима за заштиту ученика од насиља, злостављања и занемаривања и све актере из живота и рада школе. У оквиру посебног стручно-педагошког надзора кроз низ непосредних увида у рад образовно-васпитних установа на подручју града Ужица, запослени у Школској управи Ужице остваривали су увид и у примену Протокола у сачињавању интерних докумената, праћење примене Протокола, саветодавним радом пружали подршку установама у освешћивању значаја препознавања и реаговања у случајевима насиља. Међу Стандардима квалитета рада установа донетим на националном нивоу, који се користе приликом вредновања квалитета рада (самовредновања и спољашњег вредновања), у оквиру области квалитета Етос, један од кључних је безбедност школског окружења, стандард "Школа је безбедна средина за све", ближе одређен кроз пет индикатора.

Домови ученика средњих школа за интернатски смештај деце и младих/ученика који се школују у нашем граду имају улогу у информисању деце и младих/ученика и родитеља/старатеља, промовисању права детета или младе особе/ученика на заштиту, предузимању мера превенције за стварање безбедне средине за живот и рад деце и младих/ученика самостално, кроз реализацију васпитно - образовног рада (у областима: Адаптација на живот у дому, Учење и школска успешност, Животне вештине и Живот у заједници), активности из Годишњег плана заштите деце и младих од насиља (Листа превентивних активности) и у сарадњи са другим потписницима Протокола и мера интервенције у ситуацијама када се сумња да постоји или се јавља насиље, злостављање и занемаривање. Они учествују у планирању заштитних мера и реализују заштитне активности у оквиру установе за смештај, прате ефекте спроведених активности.

Дом за смештај деце и младих без родитељског старања и деце и младих са сметњама у развоју учествује у промовисању права детета или младе особе на заштиту, обезбеђивању безбедног окружења за живот и рад, ради на решавању тешкоћа у развоју и понашању које су последица доживљеног искуства занемаривања и злостављања у породици или неком другом окружењу пре смештаја у установу, информисању корисника и других значајних особа за дете или младу особу о врстама насиља и поступцима заштите са нагласком на превентивне акције (листа превентивних активности уз Годишњи план заштите деце и младих од насиља), самостално кроз реализацију активности у васпитно-образовном раду (у области стицања и развоја навика, учења, развоја личности и социјалног сазнања и организованог слободног времена) и у сарадњи са другим потписницима Протокола, предузима мере интервенције у ситуацијама када се сумња да постоји или се деси нека врста насиља, прати ефекте спроведених активности.

Удружења грађана учествују у промовисању права детета на заштиту, информисању деце и „значајних одраслих“ о правима и поступцима заштите, превенцији насиља, злостављања и занемаривања детета, као и у препознавању и пријављивању случајева злостављања и занемаривања детета, у прикупљању и размени података, у планирању и обезбеђивању услуга из своје делатности за дете и/или за одрасле који су повезани са дететом, у праћењу и процени ефеката спроведених услуга и размени информација са учесницима из других система.

Медији су важни актери у промовисању ненасиља, ненасилних примера и модела. Они професионално информишу и извештавају јавност о насиљу над децом, поштујући најбољи интерес детета; право на приватност, заштиту података о личности детета, заштиту напада на породицу, дом, преписку, част и углед детета. Поштоваће право на информацију, уз истицање значаја медија за ширење информација од друштвеног и културног значаја за дете. Улога медија је праћење и информисање јавности о остваривању овог Протокола.

Локална самоуправа на основу информација и смерница интерсекторског тима креира политику усмерену на превенцију и заштиту деце од насиља; обезбеђује и јача финансирање за систем превенције и заштите од насиља према деци и с њим повезаних програма; обезбеђује одрживост програма мера и услуга усмерених на заштиту деце од насиља; обезбеђује средства кроз механизам наменских трансфера за програме превенције и заштите деце од насиља и прописивање обавеза да се део наменских трансфера користи за развој услуга намењених превенцији и заштити деце од насиља.

8. Сарадња потписника протокола на активностима ПРЕВЕНЦИЈЕ

Сви потписници Протокола верују у важност и нужност ангажовања свих потписника на превенцији у заштити деце од насиља и важности сарадње у превентивним активностима.

Сви потписници Протокола изражавају вољу да одговоре на позиве других потписника за подршку и помоћ у осмишљавању, планирању и реализовању интерсекторских превентивних програма.

Сви потписници Протокола се обавезују да редовно размењују информације о припремљеним информативно-едукативним материјалима и саме материјале и изражавају спремност да на позив других потписника пруже подршку у дистрибуцији материјала.

Уважавајући детерминанте насиља, специфичности и различитости група деце, потписници Протокола ће учинити посебан план превентивних активности за децу из ризичних група.

9. Координација рада потписника Протокола у поступцима ОТКРИВАЊА И ПРИЈАВЉИВАЊА СУМЊИ на занемаривање и злостављање деце

Свако ко има сазнање или сумњу о насиљу над дететом дужан је да исто пријави.

Пријаве/обавештења, сумње/сазнања на постојање насиља над децом и међу децом, занемаривања и злостављања деце, насиље над децом у породици - подносе се Центру за социјални рад у Ужицу и Полицијској управи Ужице.

Центар за социјални рад ће установе/организације обавестити о предузетим корацима и редовно комуницирати са установама/организацијама до краја случаја.

Пријаве Центру за социјални рад у Ужицу, Улица Видовданска 32а, подносе се радним даном - од понедељка до петка, у радно време 08:00 до 15:00 сати, и то писаним поднеском, усмено или телефоном на број 031/ 517 – 758, или на мејл адресу: czsr@ptt.rs, о чему се сачињава службена белешка. Након 15:00 часова, преко викенда и празницима пријаве се подносе Полицијској управи (ПУ) Ужице, која обавештава дежурног радника Центра за социјални рад за спровођење мера из своје надлежности по утврђеном месечном дежурству који поседује ПУ Ужице.

Центар за социјални рад на почетку сваког месеца израђује списак дежурних радника Центра за спровођење мера хитне интервенције и он се доставља ПУ, Вишем и Основном тужилаштву.

Дежурни радник Центра за социјални рад спроводи мере хитне интервенције заједно са представницима других установа и институција, посебно полиције, здравства и социјалне заштите.

Када пријемни радник Центра на било који начин добије информације о постојању насиља над дететом (писаним путем, телефоном, анонимном пријавом, током поступка који се води у Центру, путем медија...) дужан је да све пријаве или захтеве документује у Пријемном листу. Постоји могућност да подносилац пријаве, уколико то захтева, остане анониман.

Пријаве случаја злостављања и занемаривања малолетних лица Полицијској управи у Ужицу, Улица Наде Матић 8, могу се поднети: непосредно личним доласком у полицијску станицу, непосредно позивом на број 192 или телефон централе 031/513-688; на мејл info@mup.gov.rs ; достављањем поднеска поштом или лично.

Задатак полиције у процесу заштите малолетних лица од злостављања и занемаривања је да пружи безбедносну заштиту живота и телесног интегритета малолетном лицу које може бити стварна или потенцијална жртва (било ког вида насиља), као и да се у сваком појединачном случају утврди да ли постоје елементи кривичног дела или прекршаја.

Када се на основу прикупљених обавештења и обезбеђених доказа утврди да постоје основи сумње да је одређено лице учинило неко од кривичних дела против полне слободе или другим кривичним делима са елементима занемаривања и/или насиља на штету малолетног лица, полиција о томе, без одлагања, обавештава јавног

тужиоца и подноси му кривичну пријаву или извештај.

Истовремено, о овом случају злостављања и/или занемаривања малолетног лица, полиција одмах обавештава и надлежни орган старатељства - координатора у процесу заштите. Предузимање даљих мера и радњи из надлежности полиције врши се по захтеву јавног тужиоца, а након достављања извештаја или кривичне пријаве од стране полицијских службеника. Све мере и радње које предузимају полицијски службеници након обавештавања надлежног тужиоца о конкретној пријави, предузимају по **усменом налогу** надлежног тужиоца.

Када се утврди да су извршење кривичног дела или прекршаја са елементима насиља, живот и здравље детета непосредно угрожени или могу бити озбиљно угрожени, полиција је дужна да одмах осигура безбедност детета, а против учиниоца таквог кривичног дела или прекршаја, уколико су испуњени законски услови, примени меру полицијског хапшења или задржавања.

Полицијски службеник из области права детета и кривичноправне заштите малолетних лица обавља разговор са малолетним лицима искључиво у присуству њихових родитеља/старатеља, усвојитеља или стручног радника ЦСР.

Здравствени радници у домовима здравља свако насиље евидентирају у здравствени картон, бележећи све податке о повредама и психичким сметњама. Лекарски документ треба да садржи детаљан и разумљив опис повреда са подацима о њиховом пореклу и починиоцу. У случају да се покрене судски поступак, тужилаштво по службеној дужности треба да тражи од медицинске установе здравствени картон са констатацијом степена повреде.

Општа болница Ужице, Дом здравља Ужице, предшколске установе, основне и средње школе, удружења грађана као и појединци су у **обавези да пријаве сумњу/сазнање на постојање насиља над децом и међу децом, занемаривање и злостављање деце**, насиља у породици над децом Центру за социјални рад, по правилу, у писаној форми. У случају хитности, могуће је и усменим путем, након чега следи писана пријава.

Центар за социјални рад ће установе/организације обавестити о предузетим корацима и одржавати редовну комуникацију до краја случаја.

Писане пријаве наведених институција, установа и организација садржаће све релевантне податке и процене којима располажу, а тичу се детета над којим је учињено насиље, злостављање, односно повреда.

10. Координација рада на ПРОЦЕНИ РИЗИКА, СТАЊА И ПОТРЕБЕ ДЕТЕТА - жртве насиља

Стручњак Пријемне канцеларије Центра за социјални рад одмах по сазнању или по пријему обавештења о постојању насиља над дететом, или постојању сумње ће проценити степен угрожености жртве и у случају високог ризика по њену безбедност о томе хитно обавести Полицијску управу (дежурну службу) Ужице, при чему ће сачинити писмено обавештење у којем ће навести све потребне и расположиве податке, обавестити руководиоца службе који ће одредити водитеља случаја.

Организација/установа/институција која је поднела пријаву Центру за социјални рад ће доставити податке о детету, ситуацији, опису ситуације, начину сазнања и извршеним мерама у установи, као и потенцијалним сумњама на степен ризика за поновно насиље које поседује у својој службеној евиденцији. Наведени подаци биће достављени најкасније у року од 48 часова на адресу Центра за социјални рад, хитном поштом, мејлом: czsr@ptt.rs или на телефон: 031/ 517-758.

Ако расположиви подаци указују на могућност постојања ситуације занемаривања,

злостављања или насиља над дететом и ако се пријава процени као основана, случај ће бити отворен.

У свим поступцима који се воде пред Центром за социјални рад, водитељ случаја је дужан да утврди евентуално постојање насиља.

Водитељ случаја ће одмах започети са другим активностима усмереним према помоћи жртви у оквиру надлежности Центра за социјални рад, при чему ће:

- успоставити контакт са жртвом и у зависности од процене пријемног радника (неодложно – најдуже у року од 24 сата; хитно – најдаље у року од три дана /72 сата или у оквиру редовног поступања - најдаље пет радних дана по пријему).
- упознати жртву о правима, са посебним фокусом на право детета на заштиту од сваког облика насиља, занемаривања и злостављања, о овлашћењима које има Центар и о мерама које ће бити предузете у даљем поступку;
- обавити разговор са насилником у циљу заустављања његовог насилног понашања, суочавања истог са одговорношћу за почињено насиље, упознати га са законским прописима;
- омогућити жртви да без страха и неометано изнесе све чињенице о насиљу, успоставити поверење код жртве;
- прикупити информације од жртве, ширег окружења и релевантних, образовно-васпитних установа, предшколске установе, Дома здравља, Опште болнице и успоставити сталну размену информација са другим институцијама, установама и организацијама;
- проценити ризик у односу на расположиве податке из других установа и заједно са жртвом сачинити план заштите;
- након прикупљених информација, сачињава извештај у којем се наводи ко су жртве насиља, а ко насилник, који су облици насиља, колико насиље траје, постојање посебних психо-социјалних разлика, карактеристике детета²⁶, као и окружења.

Здравствене установе (Дом здравља Ужице, Општа болница) ће у својим амбулантама и диспанзерима обезбедити хитан преглед деце - жртва насиља. Деца - жртве насиља су укључена у групу пацијената која имају приоритет у пријему и здравственом збрињавању. Дете, жртва насиља, које се у здравствену установу јавља у пратњи стручњака Центра, биће ургентно примљено.

Ординирајући лекар ће у здравствени картон унети детаљан опис повреда, како би он касније послужио за сачињавање извештаја. По процени лекара, жртва може бити даље упућена на специјалистичке прегледе и упутом ће тражити хитан пријем. Дете жртва насиља, биће примљена на лекарски преглед и у случају да код себе нема потпуни личну документацију - личну карту и/или здравствену књижицу.

Служба ће обезбедити да се један примерак извештаја лекара достави амбуланти у којој жртва има отворен здравствени картон.

Центар ће, када се процени да су живот и здравље детета непосредно угрожени, предузети мере неодложне интервенције чији је циљ осигуравање безбедности детета.

Стручњак Центра - водитељ случаја ће организовати хитне консултације тима Центра, представника полиције, особе од поверења и друге стручњаке који су укључени у рад са дететом или породицом. Овим Центар обезбеђује асистенцију полиције у случају да се дете мора издвојити из природне или хранитељске породице, односно установе.

Водитељ случаја из Центра ће у ситуацијама постојања тешких физичких повреда,

²⁶Мисли се и на дете које трпи и на дете које врши насиље.

сексуалног злостављања, када је потребно осигурати безбедност жртве, прикупити доказе за судско процесуирање, спровести почетну и усмерену процену, а по потреби сазвати Конференцију случаја.

Ради планирања и мера заштите детета - жртве насиља, Центар за социјални рад, Здравствени центар, Полицијска управа и Школска управа по потреби могу сазвати и организовати Конференцију случаја представника свих релевантних институција. Конференција случаја може да се сазове и на предлог представника других система институција и установа, потписника Протокола. Позвани представници установа/организација дужни су да се активно укључе у рад Конференције и у рад на сачињавању плана заштите детета - жртве насиља. Стручњаци ће у складу са дефинисаним планом заштите предузети мере заштите, свако из своје надлежности.

Стручњаци партнерских организација ће преузети пружање детету оних услуга за које поседују стручне потенцијале и ресурсе. О пруженим услугама ће сачинити писани извештај у утврђеним роковима и учествовати у даљим ревизионим састанцима.

Стручњак Центра - водитељ случаја, координира активностима везаним за спровођење плана заштите, заказивање ревизионих састанака и редовно обавештава представнике других система о предузетим корацима и напретку случаја.

11. Координација рада на ПРИКУПЉАЊУ ДОКАЗА за судско процесуирање насиља

У случају насиља над децом, Центар за социјални рад по службеној дужности предузима све мере породично-правне заштите.

Уколико насиље, грубо занемаривање или злостављање чини родитељ, који не живи у домаћинству са дететом, разматра се могућност покретања поступка пред судом за забрану личних контаката, или регулисања личних контаката у контролисаним условима, или мера забрана узнемиравања или приближавања.

У случајевима када су детету угрожени живот, здравље и безбедност у породици, Центар ће по службеној дужности, уз асистенцију полиције, спровести неодложну интервенцију како би се осигурала безбедност детета. Уколико је дете у стању да искаже своје мишљење, треба затражити мишљење детета и проценити његов најбољи интерес.

Центар ће на захтев Суда у Ужицу доставити извештај о целисходности доношења мера заштите од насиља у породици у предвиђеном року.

Лекари здравствене установе ће детаљно описати физичке повреде жртве насиља у породици. По процени, упутиће жртву на специјалистичке прегледе ради медицинског збрињавања, али и ради добијања валидног уверења о претрпљеним повредама за потребе судских процеса. Лекар ће поучити и упутити жртву психологу или психијатру ради процене утицаја злостављања на ментално функционисање и ментално здравље.

Радник Центра је дужан да се одмах одазове на позив ПУ у случајевима насиља високог интезитета и високог степена ризика.

Центар ће на захтев суда доставити извештај о целисходности доношења мера заштите од насиља у породици у законом прописаном року. У циљу давања траженог мишљења, Центар ће затражити од свих релевантних актера податке о којима они воде службену евиденцију. Наведене установе/организације ће због нарочите хитности у поступању прописане Породичним законом доставити тражене податке у року од 24 до 48 сати.

12. ИНТЕРСЕКТОРСКИ ТИМ за превенцију и заштиту деце од насиља, злостављања и занемаривања

Овај протокол предвиђа формирање локалног *Интерсекторског тима за превенцију и заштиту деце од насиља, злостављања и занемаривања*. Њега чине делегирани представници институција/организација, а задужени за креирање и спровођење Протокола.

Центар за социјални рад је координатор Интерсекторског тима за заштиту деце од насиља. Задужен је за планирање, реализацију и евалуацију Протоколом дефинисаних облика сарадње.

Центар за социјални рад, као координатор Интерсекторског тима за заштиту деце од насиља, и Ужички центар за права детета ће сачинити контакт листу потписника Протокола (адреса, број телефона, факс, мејл) за ефикаснију размену информација и сарадњу предвиђену Протоколом. Контакт листа ће бити доступна свим потписницима Протокола. Њено ажурирање ће спровести периодично координатор Интерсекторског тима и такву достављати потписницима.

Интерсекторски тим одржава **редовне састанке** ради квалитетне сарадње у превенцији и заштити деце од насиља и доприносу ефикаснијој примени Протокола, даљем отклањању нејасноћа у координацији и доприносу оптималног функционисања.

Састанке Интерсекторског тима заказује Координатор, по потреби и било који потписник Протокола. Састанци ће се одвијати у Центру за социјални рад, по потреби и у Градској кући.

Састанци Интерсекторског тима се одржавају квартално, 4 пута годишње, последње седмице у следећим месецима: март, јун, септембар, децембар. Састанци ће се, по потреби, организовати и чешће, *на иницијативу било ког потписника* споразума. Позив на састанак се шаље благовремено, минимално 7 дана пре датума одржавања (поштом, електронски, факс).

13. Прелазне и завршне одредбе

Све установе/организације на локалном нивоу које учествују у превенцији, откривању и сузбијању насиља и пружању помоћи и заштити деце од насиља, злостављања и занемаривања, дужне су да поступају у складу са активностима одређеним овим протоколом.

Потписници Протокола ће са његовим садржајем упознати запослене у својим установама/организацијама.

Потписници Протокола ће упознати запослене и волонтере у свим организационим целинама са предузетим **обавезама** према другим секторима у локалним срединама у процесу изградње координисаног модела спречавања и процесуирања насиља над децом.

Потписнице Протокола ће са садржајем Протокола, као механизмом заштите, упознати циљне групе са којима раде (децу, родитеље, професионалце, јавност).

Потписници Протокола информишу запослене и циљну групу са којом раде о Протоколу кроз: директни контакт, постављањем на свој сајт, огласне табле и друге прилагођене начине намењене за информисање.

Протокол је изграђен на темељу важећих прописа, те је у случају измене и допуне закона свака установа/организација обавезна да изради предлог измене Протокола, у складу са својим надлежностима, у року од 30 дана од дана подношења измене закона.

Сваки потписник Протокола ће одредити особу за контакт са партнерима и

примени овог протокола (**члан Интерсекторског тима**), у циљу превазилажења организационих и техничких проблема.

Потписници Протокола ће о његовом спровођењу извештавати јавност, водећи рачуна о заштити података о личности, посебно личности детета.

Овај Протокол је отворен за приступање другим установама и организацијама које прихватају утврђене принципе и циљеве деловања.

14. Партнери на спровођењу Протокола

Партнери на спровођењу локалног Протокола о међусекторској сарадњи у процесу превенције и заштите деце од насиља, занемаривања и злостављања на територија града Ужица су:

1. Град Ужице
2. Центар за социјални рад Ужице
3. Основни суд Ужице
4. Основно јавно тужилаштво
5. Полицијска управа Ужице
6. Општа болница Ужице
7. Дом здравља Ужице
8. Школска управа Ужице
9. Председник актива директора основних школа Града Ужица
10. Председник актива директора средњих школа Града Ужица
11. Предшколска установа Ужице
12. Дом за децу и омладину "Петар Радовановић"
13. УГ "Удружење инвалида церебралне и дечије парализе" Ужице
14. УГ "Ужички центар за права детета", Ужице
15. УГ „Женски центар“, Ужице
16. Телевизија ТВ5
17. Портал "Ужичка република"

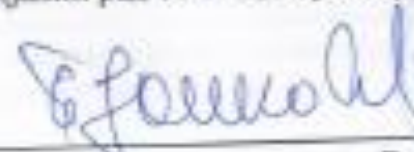
15. Потписница Протокола:

Град Ужице, члан Градског већа задужен за област бриге о
породици, здравства и социјалне политике Вишоје
Дридаревић

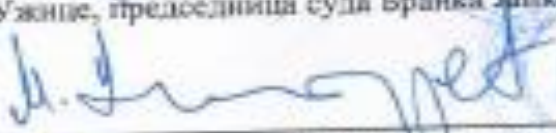

Центар за социјални рад Ужице, директорка Ана Урошевић

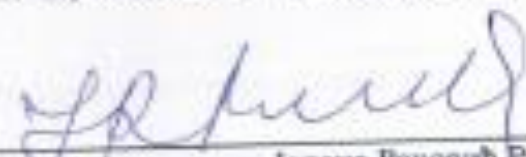

Основни суд Ужице, председница суда Бранка Јанковић

Основно јавно тужилаштво, основни јавни тужилац Марко Димитријевић

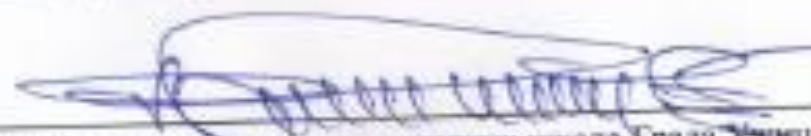

Полицијска управа Ужице, начелник Саша Мисацковић

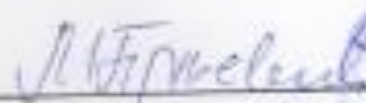

Општа болница Ужице, директорка др Јелена Раковић Радивојевић

Дом здравља Ужице, директорка др Данијела Маринковић

Школска управа, руководилац мр Љубинка Крезавић

Председник актива директора основних школа Града Ужице
Ратко Трмчић

Председница актива директора средњих школа Града Ужице
Мислица Прљевић

З. Јовановић
Предшколска установа Ужице, директорка Веселинка Јовановић

Милевојевић
УГ "Ужички центар за права детета", директорка програма
мр Јелена Жункић-Цицварић

Бакић
УГ "Удружење инвалида дечје и церебралне парализе Ужице",
секретар удружења Пеђа Бакић

Кривошеја
Дом за децу и омладину "Петар Радовановић", директор Драган Кривошеја

Гујаничић
УГ "Женски центар", председница Радмила Гујаничић

Петронијевић
Телевизија ТВ5, директор Илија Петронијевић

Кузмановић
Портал "Ужичка република прес", директорка Биљана Кузмановић

